

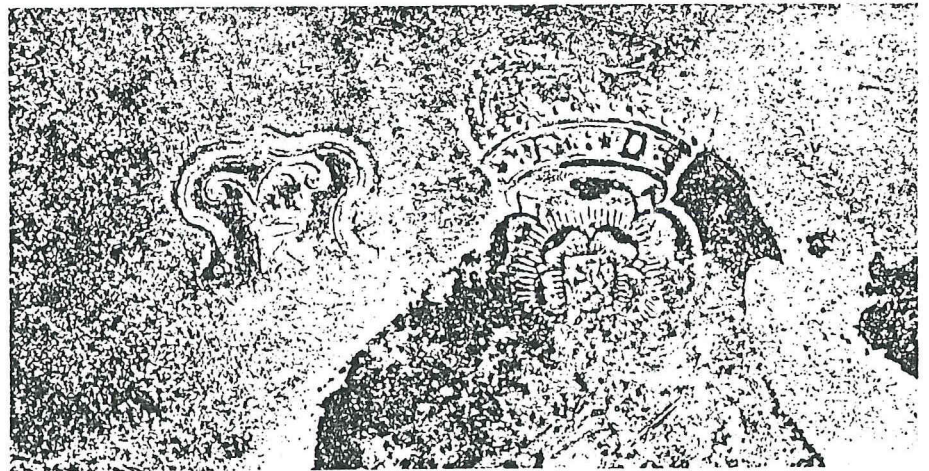
B A K

Een zeldzame terrine van de Brugse tinnegieter François Dhollander (1715-99)

'Antiek' jg 19, nr 2, aug./sep. 1984

door: E. L. Dijkmans

In de achttiende eeuw kenden de eetgewoonten en tafelenoemens een verfijning die leidde tot een grotere differentiatie van het tafelgerei. Toonaangevend hierbij waren vooral de zilversmeden, die doorheen de stijlvariëaties van de laatbarok, het rococo en het classicisme een tot dan toe ongekennde verscheidenheid van tafelzilver schiepen waarvan de vormgeving vaak in faïence, porselein en tin werd nagevolgd. Hoewel het tin zich bezwaarlijk leende tot de vorm- en decorverfijning van het zilverwerk en het niet de minste kleurige ambitie kon laten gelden, zoals faïence en porselein, was het een sinds eeuwen beproefd materiaal dat zijn degelijkheid in de huishouding had bewezen en waaraan nog velen trouw bleven. Menig tinnegieter spande zich dan ook in om naast meer traditioneel ook nieuwmodisch tingerei te brengen, al verkocht hij tevens gleiswerk en porselein om de concurrentie het hoofd te kunnen bieden. Zo werden tijdens de achttiende eeuw ook in de Nederlanden tal van tinnen theepotten en waterketeltjes, koffie- en kraantjeskannen, sauskommen, olie- en azijnstellen, mosterd-potten, peperbussen en ander disgerei volgens de nieuwe mode vervaardigd. Onder al dit tinnegoed valt de schaarsheid op van terrines, hoewel deze in zilver, faïence en porselein, althans in gegoede kringen, een zekere bijval kenden. Uit de meeste steden van de Republiek en de Oostenrijkse Nederlanden is zelfs niet één tinnen terrine bekend. Mogelijk

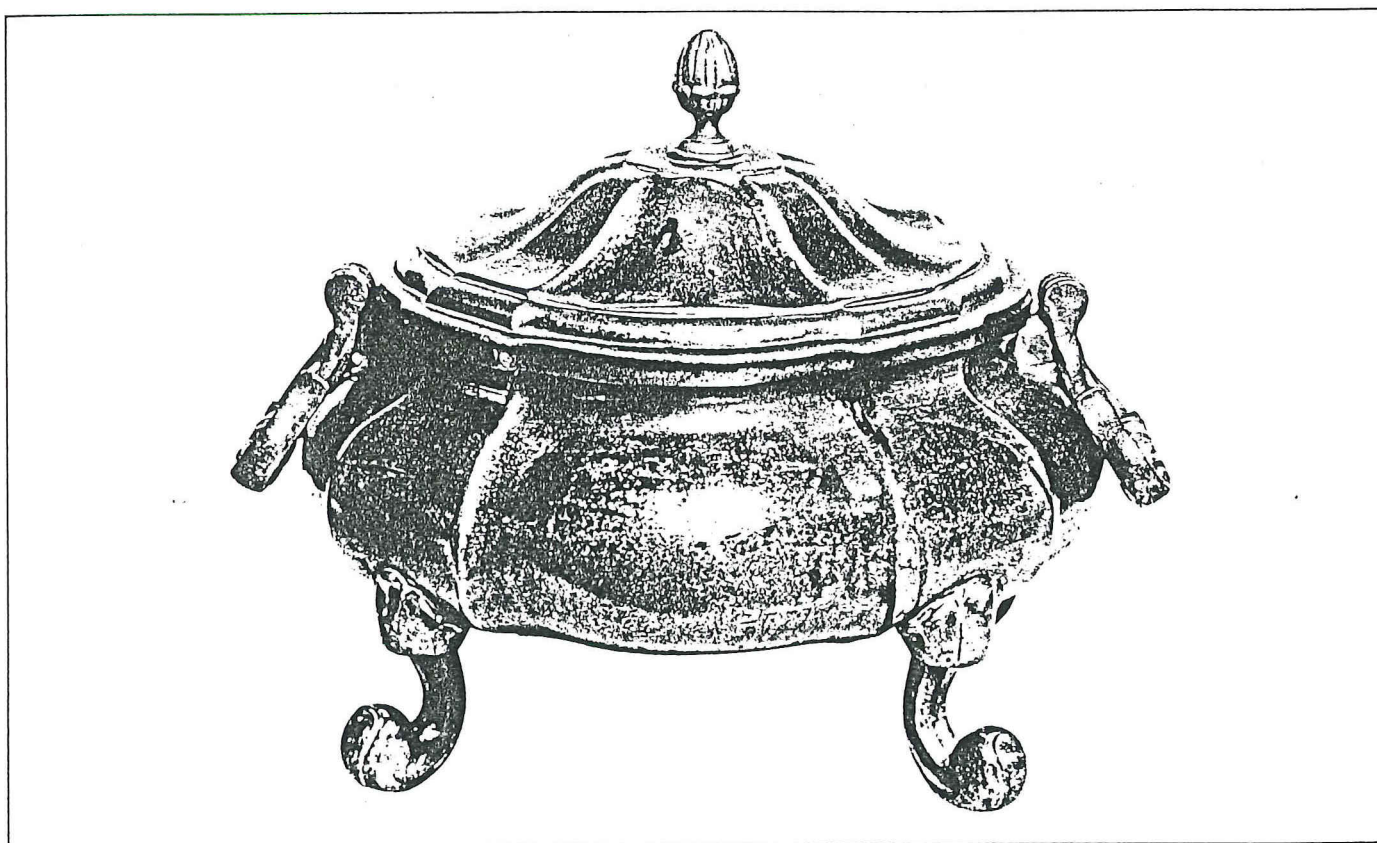

deinsden de tinnegieters er voor terug de kostbare gietvormen te laten maken waarvan zij de prijs op hun cliënteel moesten verhalen. Deze behoorde zeker niet tot de meest gefortuneerde en stelde zich allicht met meer eenvoudige kommen tevreden. Vermits tot nog toe ook uit de Brugse gieterijen geen enkele terrine bekend is, mag het hier voorgestelde exemplaar (afb. 2) wel zeldzaam worden genoemd.

De brede, lage kom van deze ronde terrine rust op vier stevige krulpootjes die uitlopen in een ronde knop. Zij heeft een licht welvend deksel met een bloemknop en is voorzien van twee scharnierende hengsels. Het komlichaam en het deksel zijn beide geleed door vier brede, aanzwellende panden die afwisselen met smalle, vlakke panden boven de pootjes. De merken, hoewel niet gelijkmatig op

Afb. 1. Stedelijk keurmerk en roosmerk (macro 2x) van F. Dhollander onder op de terrine (afb. 2).

de onderkant van de kom ingeslagen, kunnen onmiddellijk als Brugse tinnerken worden herkend: een uitgesneden schild met de gekroonde gotische letter b en een gekroonde roos met in het hart van de bloem een schildje met de klimmende leeuw van het Brugse stadswapen (afb. 1). De beste tinkwaliteit, het zogenoemde 'Inghels werck', moest te Brugge worden getekend met 'de rooze met de leeu inde middele' en met een 'ghetroonde B' daarnaast. Zo luidde de keur die door het schepencollege, ter ampliëatie en interpretatie van hun oudere keur, op 4 juni 1615 aan de Brugse tinnegieters werd toegekend¹ en die tot het einde van de achttiende eeuw van kracht bleef. In de band van de kroon boven de roos bevinden zich de letters F D. Zij werden reeds

eerder geïdentificeerd als de initialen van de Brugse tinnegieter François Dhollander of D'hollander ².

François Dhollander, die op 23 maart 1715 te Brugge werd geboren en nog dezelfde dag in de Sint-Jacobskerk werd gedoopt ³, was vijftien jaar toen hij op 30 februari 1730 als 'leer-knecht' in het ambacht van de tinnegieters geregistreerd werd ⁴. De leertijd voor de Brugse tinnegieters bedroeg van oudsher drie jaar. De

meesten deden er echter heel wat langer over vooraleer vrijmeester te worden. In de achttiende eeuw hadden de tinnegietersleerlingen te Brugge, voor zover bekend, gemiddeld een tiental jaren nodig om het meesterschap te bereiken. Dhollander werd pas na twaalf jaar op 23 februari 1742 als vrijmeester in het ambacht opgenomen ⁵. Het was gebruikelijk, dat ambachtslieden slechts huwden nadat ze zich als vrijmeester hadden gevestigd en zelfstandig in

Afb. 2. Terrine (tin, h. 22 cm, Ø kom 25 cm), Brugge, F. Dhollander. Privé-verzameling.

hun bestaan konden voorzien. Zo deed ook François Dhollander. Op 12 december 1743 sloot hij vóór notaris H. S. Buquoy te Brugge een huwelijkscontract met de vierentwintigjarige Johanna Theresia De Breuck ⁶; als getuige was ook zijn oudere broer, Bernardus Leo Dhollander (1704-64), aanwezig die een paar maanden tevoren als pastoor van

het Sint-Janshospitaal was aangesteld ⁷. Nog in hetzelfde jaar waarin hij meester was geworden, werd Dhollander als vinder in de eed van het ambacht opgenomen. De eed of het bestuur van het tinnegietersambacht bestond uit een deken en vier vinders. Deze functies waren niet door iedereen begeerd en wanneer men bedenkt, dat het aantal tinnegieters te Brugge slechts naar het einde van de achttiende eeuw toe tot tien steeg, kan men best begrijpen dat jonge meesters aldra werden aangezocht om als vinder op te treden. Van 1742 tot 1788 werd Dhollander niet minder dan twintigmaal tot vinder en bovendien vijfmaal tot deken van het ambacht verkozen ⁸. Hij was stellig een geziene figuur onder de Brugse tinnegieters.

Na het overlijden van zijn vrouw op 3 november 1781 ⁹, werd een staat van de nalatenschap opgesteld. Bij deze gelegenheid schatten twee Brugse tinnegieters, Judocus Ryelandt en Josephus Proost, op 18 juli 1782 de winkelwaren, de gietvormen en het tinnegietergereedschap in het sterfhuis in de Vlamingstraat op 641 ponden, 10 schellingen en 5 groten Vlaams ¹⁰. Dit merkwaardig hoog bedrag laat een bloeiend bedrijf vermoeden dat toen trouwens reeds veertig jaar oud was. Dhollander stierf op hoge leeftijd op 22 oktober 1799 in zijn huis in de Vlamingstraat ¹¹. Van zijn jarenlange bedrijvigheid getuigen nog borden, schotels, kannen en theepotten die in pri-

vé-verzamelingen worden aangetroffen. Zijn aanbod was echter veel gevarieerder. Het is bekend dat hij in 1751-53, 1769 en 1771-73 niet alleen ampullen maar onder andere ook tinnen lepels, kroezen, bekkens, boterschaaltjes, mosterdpotten, peperbusen en zoutvaatjes aan de Brugse kartuizers leverde ¹². Aan het bewaarde en het archivalisch bekende tinnegoed uit het atelier van François Dhollander kan nu ook een mooie terrine worden toegevoegd die allicht het pronkstuk van zijn gieterij was. De terrine stond oorspronkelijk mischien op een bijbehorende schotel, zoals ook bij terrines in zilver, faiënce en porselein dikwijls het geval was. Zij was bestemd voor het opdienen van soep of ragoût ¹³ en werd zeker niet gekocht door de kleine man, maar prijkte op de tafel van de meer gegoede klanten van Dhollanders tinnegieterij.

¹ SAB. (Stadsarchief Brugge), *Oud Archief*, nr. 356: Tinnegieters (*Ceurbouck van de tinnegieters der stede van Brugghe*, fol. 18 r°, art. 10). Zie ook A. Duclos, *Bruges. Histoire et souvenirs*, Brugge, 1910, p. 399.

² A. Lowyck, Lijst van Brugse tinnenpotgieters, in *Ons Heem*, 13, 1959, p. 116, afb. 131.

³ SAB., *DTB. (Doo-, Trouw- en Begraafboeken)*, Sint-Jacob, nr. 13, Dopen (sub dato 3.III.1715).

⁴ SAB., *Oud Archief*, nr. 356: Tinnegieters (*Lijste ofte memorie van vrij leerknechten in het ambaght van de tinnegieters in Brugge sedert 1701*).

⁵ SAB., *Oud Archief*, nr. 356: Tinnegieters (*Lijste ofte memorie van vrij meesters van het ambaght van de tinnegieters in Brugge sedert 't jaer 1700*).

⁶ SAB., *Staten van Goed*, II.13307, fol. 6 r° -

16 v°. De datum van hun huwelijk, dat kort nadien maar vermoedelijk niet te Brugge plaats had, kon niet worden achterhaald. Hun eerste kind, Johanna, werd op 23 oktober 1744 te Brugge geboren: SAB., *DTB.*, Onze-Lieve-Vrouw, nr. 41, Dopen (sub dato 23.X.1744).

⁷ J. Geldhof, De kloostergemeenschap van het Sint-Janshospitaal, 1459-1975, in *Sint-Janshospitaal Brugge, 1188-1976* (tent. cat.), 1, Brugge, 1976, p. 192.

⁸ Hij werd verkozen tot vinder in 1742, 1744, 1746, 1747, 1748, 1751, 1753, 1755, 1761, 1763, 1765, 1767, 1769, 1771, 1775, 1777, 1779, 1784, 1786 en 1787, tot deken in 1745, 1749, 1757, 1773 en 1783: SAB., *Wetsvernieuwing*, 1731-62, fol. 169 r° - 170 r°; 1762-95, fol. 214 r° - 215 r°. Zie ook A. Lowyck, *o.c.*, p. 116 (waar de verkiezingen tot vinder in 1747, 1751 en 1775 ontbreken).

⁹ SAB., *Algemene DTB. van de stad Brugge*, reg. 57, Sint-Salvator, 1ste wijk (sub dato 3.XI.1781).

¹⁰ SAB., *Staten van Goed*, II.13307, fol. 89 r° - v°.

¹¹ Brugge, Burgerlijke Stand, Overlijdens (sub dato '30 vendémiaire an 8').

¹² RAB. (Rijksarchief Brugge), *Oud Kerkerchief*, nr. 493: Bewijsstukken van rekeningen van de kartuizers (1753-73). Zie ook J. P. Esther, Leveringen van de tinnegieter François D'Hollander aan de Brugse kartuizers, in *Biekorf*, 81, 1981, p. 377-379.

¹³ De terrine voor ragoût van vlees en groenten, die naar het Spaanse 'olla podrida' *pot-à-oille* werd genoemd, was ook te Brugge omstreeks het midden van de achttiende eeuw geen onbekende. Zo blijkt o.a. uit de nalatenschap van Maria Adriana de Fevre (†1752) die een 'pot à oeille ende schotel' in porselein bezat, zie A. de Poorter, Een inventaris van 't jaer 1752, in *Annales de la Société d'émulation de Bruges*, 56, 1906, p. 54. Verscheidene ronde en ovale terrines kwamen voor op de veiling van de faiëncfabriek van Pulinx te Brugge in 1764, cfr. A. V(iaene), Brugs gleierwerk van Pulinx en Compagnie in de veiling van 25 oktober 1764, in *Biekorf*, 56, 1955, p. 59.

Foto's: Seminarie Artes Minores, K.U. Leuven.